УДК 613:351.77:615.12
DOI https://doi.org/10.32782/2786-7684/2026-2-20

Брич Валерія Володимирівна,
доктор медичних наук, професор,
завідувач кафедри наук про здоров'я,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
ORCID ID: 0000-0003-3741-6002
SCOPUS ID: 57216396931
м. Ужгород, Україна

ФАРМАЦЕВТИЧНИЙ СЕКТОР У РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЙ ПРОМОЦІЇ ЗДОРОВ'Я НА РІВНІ ГРОМАДИ: ОГЛЯДОВО-АНАЛІТИЧНИЙ ПІДХІД

Вступ. Сучасні трансформації системи охорони здоров'я характеризуються зростанням ролі профілактичних заходів та необхідністю формування здоров'язбережувальної поведінки населення. У цьому контексті важливого значення набуває залучення фармацевтичного сектору як доступного та соціально орієнтованого елемента системи громадського здоров'я.

Мета дослідження: визначити роль фармацевтичного сектору в реалізації стратегій промоції здоров'я на рівні громади та окреслити основні напрями використання його потенціалу.

Матеріали та методи. Дослідження має оглядово-аналітичний характер. Використано бібліографічний, інформаційно-аналітичний, контент-аналіз та метод теоретичного узагальнення для систематизації сучасних наукових джерел і формування концептуальної рамки.

Результати дослідження та їх обговорення. Встановлено, що аптечні заклади є ефективним середовищем для реалізації заходів промоції здоров'я завдяки високій доступності, довірі населення та частоті контактів. Основними напрямами діяльності фармацевтичного сектору визначено консультування, скринінг, освітню діяльність, поведінкові інтервенції та участь у вакцинації. Визначено, що залучення фармацевтичного сектору до реалізації промоції здоров'я відбувається переважно через медичний, освітній та поведінковий підходи. Показано, що такі інтервенції сприяють підвищенню обізнаності, зміні поведінки населення та зростанню охоплення профілактичними послугами. На основі узагальнення отриманих даних та сучасних наукових підходів розроблено концептуальну рамку, яка систематизує роль фармацевтичного сектору в промоції здоров'я та відображає взаємозв'язок між вхідними умовами, інтервенціями, механізмами впливу та очікуваними результатами.

Висновки. Фармацевтичний сектор має значний потенціал у реалізації стратегій промоції здоров'я на рівні громади. Його ефективне використання потребує удосконалення нормативно-правового забезпечення, розширення функціональних повноважень фармацевтів, розвитку міжпрофесійної співпраці та інтеграції аптечних закладів у систему громадського здоров'я.

Ключові слова: фармацевтичний сектор, промоція здоров'я, територіальна громада, громадське здоров'я, аптечні заклади, профілактика неінфекційних захворювань.

Brych Valeriya Volodymyrivna, Doctor of Medical Sciences, Head of the Department of Health Sciences, Uzhhorod National University; ORCID ID: 0000-0003-3741-6002, Uzhhorod, Ukraine

THE PHARMACEUTICAL SECTOR IN THE IMPLEMENTATION OF COMMUNITY-LEVEL HEALTH PROMOTION STRATEGIES: AN ANALYTICAL REVIEW

Introduction. Modern transformations of healthcare systems are characterized by an increasing role of preventive measures and the need to promote health-preserving behaviors among the population. In this context, the involvement of the pharmaceutical sector as an accessible, socially oriented component of the public health system is particularly important.

The purpose of the study. To determine the role of the pharmaceutical sector in implementing health promotion strategies at the community level and to outline the main directions for utilizing its potential.

Materials and methods. The study has a review-analytical design. Bibliographic, information-analytical, content-analytical, and theoretical generalization methods were applied to systematize current scientific evidence and develop a conceptual framework.

Results and discussion. It was established that community pharmacies, due to their high accessibility, public trust, and frequent contact with the population, represent an effective setting for implementing health promotion activities. The main areas of pharmaceutical sector involvement include counseling, screening, educational activities, behavioral interventions, and participation in vaccination. It was determined that the pharmaceutical sector's engagement in health promotion primarily occurs through medical, educational, and behavioral approaches. These interventions contribute to increased awareness, behavioral change, and improved coverage of preventive services. Based on the synthesis of findings and contemporary scientific approaches, a conceptual framework was developed to systematize the role of the pharmaceutical sector in health promotion and illustrate the relationships among inputs, interventions, mechanisms of influence, and expected outcomes.

Conclusions. The pharmaceutical sector has significant potential in implementing community-level health promotion strategies. Its effective utilization requires improvements in regulatory frameworks, the expansion of pharmacists' professional roles, strengthening interprofessional collaboration, and the integration of pharmacies into the public health system.

Key words: pharmaceutical sector, health promotion, community, public health, pharmacy, non-communicable disease prevention.

© Брич В. В., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Вступ. Сучасні трансформації системи охорони здоров'я характеризуються зростанням ролі профілактичних заходів та формування здоров'язбережувальної поведінки населення. У цьому контексті важливе значення має розвиток ефективних інструментів промоції здоров'я на рівні громади, що відповідає глобальним підходам Всесвітньої організації охорони здоров'я. Організація діяльності в цьому напрямі є комплексним і багатовимірним процесом, що передбачає залучення різних секторів громади та її населення, використання широкого спектра підходів і методів, а також інтеграцію у різні сфери суспільної діяльності [1]. У цьому контексті територіальні громади набувають ключової ролі як базовий рівень реалізації заходів зі зміцнення здоров'я, що вимагає формування відповідного кадрового, організаційного та ресурсного потенціалу для ефективного впровадження профілактичних стратегій [2].

Згідно з положеннями Оттавської Хартії, здоров'я формується в повсякденних середовищах життєдіяльності людини, до яких належать не лише заклади освіти та охорони здоров'я, а й аптечні установи, які забезпечують безпосередній контакт із населенням. За період 2000–2025 років фармацевтична професія суттєво розширила свої функції в сфері громадського здоров'я, охопивши вакцинацію, діагностичні послуги та профілактику захворювань, і впродовж наступного десятиліття цей розвиток продовжуватиметься [3]. Загалом фармацевтичний сектор є важливим елементом системи охорони здоров'я та водночас має значний потенціал у реалізації стратегій промоції здоров'я на рівні громади. Його роль виходить за межі забезпечення населення лікарськими засобами та включає участь у профілактичних заходах, формуванні поведінки, спрямованої на збереження та зміцнення здоров'я, та підвищенні фармацевтичної грамотності населення. Цілеспрямований розвиток та розширення спектру послуг в аптечних закладах сприяють активізації діяльності системи охорони здоров'я щодо промоції здоров'я, що забезпечує покращення якості життя населення та зниження загальних витрат на медичну допомогу [4]. Залучення фармацевтичного сектору до реалізації ініціатив через поширення цільової інформації та взаємодію з населенням сприяє розширенню можливостей промоції здоров'я на рівні громади та підсилює інтеграцію аптечних закладів у публічно орієнтовані стратегії охорони здоров'я [5].

Аптека виступає важливим елементом системи охорони здоров'я, що поєднує доступність, довіру та можливість впливу на поведінкові рішення населення щодо здоров'я. Це визначає її потенціал як важливого інструменту промоції здоров'я на рівні громади.

Мета дослідження: визначити роль фармацевтичного сектору, представленого аптекою та відповідними працівниками, як елемента системи промоції здоров'я на рівні громади та окреслити основні напрями реалізації цього потенціалу.

Матеріали та методи дослідження. Дослідження має оглядово-аналітичний характер і виконане в межах методології громадського здоров'я з застосуванням системного підходу до вивчення ролі аптечних закладів у промоції здоров'я на рівні громади. Інформаційну базу дослідження склали наукові публікації та матеріали міжнародних організацій. У процесі дослідження використано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів. Зокрема, застосовано бібліографічний та інформаційно-аналітичний методи для відбору та систематизації наукових джерел; метод контент-аналізу – для узагальнення підходів до визначення ролі фармацевтичного сектора у системі громадського здоров'я; метод теоретичного узагальнення – для формування авторської концептуальної рамки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Промоція здоров'я розглядається як комплекс заходів, спрямованих на підвищення контролю населення над власним здоров'ям та його покращення. Вона охоплює формування знань, мотивації та поведінкових навичок, що сприяють збереженню здоров'я. Ефективність заходів промоції здоров'я значною мірою залежить від середовища, у якому вони реалізуються. Це зумовлює необхідність залучення різних соціальних інституцій, зокрема і фармацевтичного сектору.

Аптечні заклади відповідають основним характеристикам ефективного середовища для реалізації промоції здоров'я, що зумовлює їх значний потенціал у впливі на поведінку населення. Насамперед, вони відзначаються високою доступністю, оскільки звернення до аптеки не потребує попереднього запису, що забезпечує швидкий контакт із фахівцем. Важливою перевагою є також частота контактів, адже населення регулярно відвідує аптечні установи, що створює умови для систематичного інформаційного та поведінкового впливу. Зокрема, дослідження вказують, що пацієнти відвідують аптеки приблизно у 1,5–2 рази частіше, ніж лікарів або інших кваліфікованих фахівців охорони здоров'я [6]. Аптечні працівники користуються досить високим рівнем довіри серед населення [7, 8], що підвищує ефективність комунікації та сприйняття рекомендацій. У сукупності ці фактори забезпечують оперативність впливу аптек на ухвалення рішень щодо здоров'я, зокрема у ситуаціях вибору лікарських засобів, профілактичних заходів та формування поведінки, спрямованої на збереження здоров'я.

Аптека часто виступає першою, а іноді і єдиною точкою звернення населення, особливо у випадках легких симптомів або потреби в консультації, що підсилює її роль у системі громадського здоров'я.

Реалізація функції промоції здоров'я в аптечних закладах може здійснюватися за кількома взаємопов'язаними напрямами: консультування клієнтів/пацієнтів, зокрема і щодо профілактики неінфекційних захворювань (НІЗ), мотивування до скринінгів чи реалізація окремих скринінгових заходів, освітня діяльність. Реалізація зазначеного потенціалу фармацевтичного сектору відбувається через конкретні напрями діяльності, які інтегруються в повсякденну практику аптечних закладів

Фармацевти на постійній основі забезпечують індивідуальне інформування щодо вибору та правильного використання лікарських засобів. Але водночас вони можуть консультувати щодо профілактики захворювань через застосування окремих лікарських препаратів та дотримання здорового способу життя. Одним із

ключових інструментів такого впливу є профілактична спрямованість фармацевтичного консультування.

Профілактику захворювань аптеки можуть забезпечувати через інструменти первинної та вторинної профілактики. Зокрема, вторинна профілактика може реалізовуватись через контроль артеріального тиску та оцінку факторів ризику з метою ранньої діагностики НІЗ, первинна – через рекомендації щодо модифікації способу життя: харчування, фізичної активності, нормалізації сну, безпечної статевої поведінки та вакцинації.

Так, аптечні втручання, спрямовані на корекцію харчової поведінки, продемонстрували позитивний вплив на антропометричні показники та поведінкові зміни у харчуванні, а у пацієнтів із хронічними НІЗ – клінічно значущу динаміку рівнів холестерину та артеріального тиску, що свідчить про розширення ролі фармацевтів за межі їхніх традиційних функцій [9]. Окремим важливим напрямом є консультування щодо оральних нутритивних добавок, яке реалізується через індивідуально орієнтований підхід до пацієнта, тісну міжпрофесійну співпрацю з дієтологами та безперервне підвищення фахової компетентності аптечних працівників у цій галузі [10]. Водночас систематичний огляд якісних досліджень свідчить, що брак знань фармацевтів у сфері дієтичних і рослинних добавок зумовлений недостатністю спеціалізованої освіти та підготовки, обмеженим регулюванням цих продуктів і недостатньою доступністю надійних інформаційних ресурсів в аптеці, що в поєднанні з дефіцитом часу перешкоджає повноцінному консультуванню пацієнтів [11].

Формування достатнього рівня фізичної активності населення – також важливий напрямок профілактичної діяльності поряд із впливом на харчову поведінку. Фармацевтичний сектор відіграє важливу роль у профілактиці неінфекційних захворювань через залучення населення до фізичної активності як ключового модифікованого чинника ризику. Дослідження свідчать, що аптечні заклади можуть бути ефективним середовищем для коротких поведінкових інтервенцій, спрямованих на підвищення рівня фізичної активності шляхом консультування, мотиваційної підтримки та надання рекомендацій щодо способу життя. Встановлено, що фармацевтичні працівники здатні ідентифікувати осіб із низьким рівнем фізичної активності та підвищеним ризиком розвитку серцево-судинних і метаболічних захворювань, а також ініціювати короткі інтервенції, які сприяють формуванню намірів до зміни поведінки та підвищенню рівня фізичної активності [12]. Крім того, результати досліджень свідчать, що участь фармацевтів у таких інтервенціях може бути інтегрована у повсякденну аптечну практику без суттєвого порушення робочих процесів, хоча це і потребує додаткових ресурсів: освітніх, часових, мотиваційних [13]. Фармацевти, працюючи безпосередньо в громадах, можуть виступати ключовими центрами координації взаємодії з пацієнтами, медичними фахівцями та місцевими ресурсами, тому їх необхідно забезпечити належними знаннями, обізнаністю та доступністю для ефективного просування фізичної активності у щоденній консультативній практиці [14]. Систематичний огляд засвідчує, що фармацевти мають значний потенціал у просуванні фізичної активності на рівні громади, проте ефективність таких інтервенцій обмежується їх різнорідністю та потребує подальшої стандартизації й інтеграції в практику громадського здоров'я [15].

Водночас спектр профілактичних послуг, що можуть надаватися в аптечних закладах, не обмежується лише поведінковими факторами ризику та охоплює інші важливі компоненти громадського здоров'я. Систематичний огляд засвідчує, що працівники фармацевтичного сектору відіграють важливу роль і в наданні послуг у сфері сексуального та репродуктивного здоров'я, розширюючи доступ населення до відповідних сервісів, однак ефективність їхньої діяльності залежить від рівня підготовки, нормативного забезпечення та інтеграції в систему охорони здоров'я [16]. Пацієнт-орієнтовані інструменти консультування демонструють ефективність у покращенні вибору контрацепції відповідно до індивідуальних потреб пацієнтів, підвищенні розуміння інструкцій та забезпеченні ефективної комунікації між фармацевтами, пацієнтами і лікарями, що підсилює роль фармацевтів у раціональному застосуванні контрацептивів, хоча потребує подальшого розвитку та впровадження інноваційних підходів [17].

Фармацевтичний сектор відіграє роль у підвищенні охоплення вакцинацією населення, виступаючи як доступний компонент системи охорони здоров'я, здатний забезпечувати освітню підтримку, адвокацію та безпосереднє введення вакцин. Дані сучасних систематичних оглядів і мета-аналізів свідчать, що залучення фармацевтів достовірно підвищує рівень вакцинації незалежно від їхньої ролі – як імунізаторів, консультантів чи фасилітаторів процесу [18, 19]. Зокрема, участь фармацевтів асоціюється зі зростанням охоплення щепленнями, що підтверджує їхню ефективність у реалізації програм імунопрофілактики [19]. Дані, отримані на основі рандомізованих контрольованих досліджень, також демонструють значний внесок фармацевтів у підвищення рівня вакцинації через комплексні інтервенції, включаючи інформування та доступність послуг [20, 21]. Практичне значення цього підходу підтверджується масштабною участю фармацевтів у програмах вакцинації проти COVID-19, зокрема у США, де вони забезпечили введення значної частки доз вакцин [20]. Водночас аптечні заклади розглядаються як перспективні центри імунізації, хоча рівень їхньої інтеграції в систему охорони здоров'я залишається нерівномірним між країнами, що підкреслює необхідність подальшого нормативного та організаційного розвитку цього напрямку [22]. Крім того, високий рівень готовності фармацевтів до надання послуг вакцинації (до 94,1% за даними мета-аналізу) свідчить про значний потенціал фармацевтичного сектору в розширенні доступу до імунопрофілактики [23].

Окрім профілактичних та освітніх інтервенцій, фармацевтичний сектор також може виконувати функції раннього виявлення факторів ризику розви-

тку захворювань. Результати досліджень підтверджують, що аптечні заклади є ефективним середовищем і для проведення так званого опортуністичного скринінгу, де успішно виявляється значна частка факторів ризику, зокрема підвищений артеріальний тиск, гіперхолестеринемія та ризик розвитку цукрового діабету [24, 25]. Таким чином, в аптечних закладах можуть здійснюватися вимірювання рівня глюкози, холестерину та інші заходи раннього виявлення факторів ризику. Проте реалізація таких послуг може мати й ряд перешкод, зокрема недостатність ресурсів та теоретико-практичної підготовки фахівців, низький рівень взаємодії з лікарями первинної медичної допомоги для забезпечення наступності ведення пацієнтів та їх подальшого направлення на спеціалізовану медичну допомогу. Додатковими бар'єрами можуть виступати відсутність чітких протоколів проведення скринінгу в аптечних умовах, обмежений час для консультування, недостатня мотивація фармацевтичних працівників, а також недосконаліть нормативно-правового регулювання таких послуг. У сукупності це знижує ефективність впровадження скринінгових ініціатив у практику аптечних закладів, що обумовлює необхідність їх стандартизації, посилення міжпрофесійної взаємодії та інтеграції в систему первинної медичної допомоги.

Окрім клінічно орієнтованих послуг, важливим компонентом діяльності аптек є інформаційно-просвітницька функція. Аптеки виступають платформою для інформаційних кампаній; поширення доказової інформації; формування фармацевтичної грамотності.

Узагальнення наведених напрямів діяльності дозволяє виокремити основні підходи до реалізації функцій промоції здоров'я у фармацевтичному секторі: медичний, освітній, поведінковий.

Поведінковий вплив аптечного середовища на населення реалізується через міжособистісну комунікацію (фармацевт–пацієнт); інформаційне середовище (матеріали, рекомендації); організацію простору (викладка товарів, доступність інформації). Цей вплив є особливо важливим у контексті формування відповідального ставлення до використання лікарських засобів та профілактики самолікування.

Ефективність реалізації зазначених підходів підтверджується досвідом країн із розвиненими системами громадського здоров'я. У країнах Європейського Союзу, США та Великій Британії аптечні заклади активно інтегровані у систему громадського здоров'я. Основними напрямами їхньої діяльності є участь у вакцинації населення; реалізація програм контролю хронічних захворювань; проведення скринінгових обстежень; участь у міждисциплінарних командах. Такі підходи демонструють високу ефективність у зниженні навантаження на систему охорони здоров'я й наближеність до населення. Водночас успішна реалізація цих функцій значною мірою зумовлена системними чинниками – безперервною фаховою освітою фармацевтів, належною фінансовою винагородою за надання послуг громадського здоров'я та міжпрофесійною співпрацею, підкріпленою підтримкою держави й регуляторних органів [26].

В Україні аптечні заклади мають значний потенціал для участі в заходах промоції здоров'я, однак їхня роль у цій сфері залишається обмеженою. Основними бар'єрами можна вважати відсутність чіткої інтеграції аптек у систему громадського здоров'я; недостатню регламентацію профілактичних функцій фармацевтів; переважання комерційної складової діяльності; обмежений час для консультування.

Результати аналізу свідчать про те, що аптечні заклади можуть виступати важливим ресурсом системи громадського здоров'я, особливо на рівні територіальних громад. Їхня інтеграція в профілактичні програми дозволить розширити доступ населення до заходів промоції здоров'я.

Водночас необхідним є розвиток нормативного забезпечення, стандартизація фармацевтичного консультування та підвищення ролі фармацевтів як учасників міжсекторальної взаємодії.

Систематизація отриманих результатів та теоретичних положень дозволила сформувати концептуальну рамку ролі фармацевтичного сектору в промоції здоров'я на рівні громади (табл. 1).

Запропонована концептуальна рамка відображає роль фармацевтичного сектору в реалізації стратегій промоції здоров'я на рівні громади через взаємозв'язок вхідних умов, інтервенцій, механізмів впливу та результатів. Вона передбачає реалізацію консультування, скринінгу, освітньої діяльності, поведінкових інтервенцій і вакцинації в межах медичного, освітнього, поведінкового підходів, а також підходів розширення повноважень і соціальних змін. Досягнення коротко-, середньо- та довгострокових результатів забезпечується через ефективну комунікацію, персоналізацію рекомендацій і міжсекторальну взаємодію за умови належного нормативного, організаційного та ресурсного забезпечення.

Висновки. Фармацевтичний сектор є важливим компонентом системи громадського здоров'я та має значний потенціал у реалізації стратегій промоції здоров'я на рівні громади. Аптечні заклади створюють сприятливі умови для впровадження профілактичних інтервенцій завдяки своїй доступності, високому рівню довіри та частоті контактів із населенням. Основними напрямами участі фармацевтів у промоції здоров'я є консультування, проведення скринінгових заходів, освітня діяльність, реалізація поведінкових інтервенцій та участь у вакцинації, що сприяє підвищенню обізнаності населення, зміні поведінкових практик і зростанню охоплення профілактичними послугами.

Запропонована концептуальна рамка систематизує роль аптечних закладів у громадському здоров'ї та демонструє взаємозв'язок між ресурсами, інтервенціями та результатами, що забезпечує її практичну цінність для планування і впровадження програм промоції здоров'я. Водночас ефективна реалізація потенціалу фармацевтичного сектору потребує удосконалення нормативно-правового забезпечення, розширення функціональних повноважень фармацевтів, розвитку міжпрофесійної співпраці та інтеграції аптечних закладів у систему громадського здоров'я.

Таблиця 1

Концептуальна рамка ролі фармацевтичного сектору у реалізації стратегій промоції здоров'я на рівні громади

Елементи концептуальної рамки	Характеристика
Вхідні умови (Inputs)	доступність аптечних закладів; високий рівень довіри до фармацевтів; частота контактів із населенням; професійна компетентність персоналу; нормативно-правове забезпечення
Інтервенції (Activities)	консультування: раціональне застосування лікарських засобів, профілактика НІЗ, рекомендації щодо способу життя; скринінг: вимірювання артеріального тиску, рівня глюкози, холестерину, оцінка факторів ризику; освітня діяльність: інформаційні кампанії, формування фармацевтичної грамотності; поведінкові інтервенції: мотивація до фізичної активності, здорового харчування, відмова від шкідливих звичок; вакцинація: інформування, адвокація, введення вакцин
Підходи до реалізації (Approaches)	медичний: профілактика, скринінг, вакцинація; освітній: інформування, підвищення фармацевтичної грамотності; поведінковий: вплив на здоров'язбережувальну поведінку; розширення повноважень: підвищення спроможності населення контролювати власне здоров'я; соціальних змін: формування здорового середовища та підтримка громадських ініціатив
Механізми впливу (Mediators)	комунікація фармацевт–пацієнт; персоналізовані рекомендації; поведінковий вплив середовища аптеки; міжсекторальна взаємодія
Короткострокові результати (Outputs)	підвищення обізнаності; зміна намірів поведінки; виявлення факторів ризику
Середньострокові результати (Outcomes)	зміна поведінки (фізична активність, харчування); підвищення охоплення вакцинацією; покращення прихильності до лікування
Довгострокові результати (Impact)	зниження поширеності НІЗ; покращення якості життя; зниження навантаження на систему охорони здоров'я
Контекстні фактори (Context)	державна політика; фінансування; інтеграція аптек у систему громадського здоров'я; міжпрофесійна співпраця

REFERENCES

1. Brych VV. Theoretical basis of health promotion at the level of the territorial community. Public health system in Ukraine and EU countries: realities, transformation, development vectors, perspectives : scientific monograph. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2024. p. 542-60. DOI: https://doi.org/10.30525/978-9934-26-497-9-26
2. Myronyuk IS, Slabkiy GO, Shafranskiy VV, Brych VV, Bilak-Lukyanchuk VY. Territorial communities as a basic level of providing strengthening and maintaining of the population health. Ukr S Health. 2021;(4):57-62. DOI: https://doi.org/10.32782/2077-6594.4.1.2021.247006
3. Strand MA. The role of pharmacy in promoting public health: Pharmacy and public health in 2050. J Am Pharm Assoc. 2025;65(1):102272. DOI: https://doi.org/10.1016/j.japh.2024.102272
4. Shirdel A, Pourreza A, Daemi A, Ahmadi B. Health-promoting services provided in pharmacies. J Educ Promot. 2021 Jan;10(1):234. DOI: https://doi.org/10.4103/jehp.jehp_1374_20
5. Herbert SM, Falcione B, Hutar M, McGivney M, Carroll JC. Expanding public health initiatives through community pharmacies and student pharmacists: a programmatic case study. J Am Pharm Assoc. 2024:102191. DOI: https://doi.org/10.1016/j.japh.2024.102191
5. Valliant SN, Burbage SC, Pathak S, Urick BY. Pharmacists as accessible health care providers: quantifying the opportunity. J Manag Care Amp Spec Pharm. 2022;28(1):85-90. DOI: https://doi.org/10.18553/jmcp.2022.28.1.85
7. Gregory PA, Austin Z. How do patients develop trust in community pharmacists? Res Soc Adm Pharm. 2020. DOI: https://doi.org/10.1016/j.sapharm.2020.07.023
8. Te Paske R, van Dijk L, Yilmaz S, Linn A, van Boven J, Vervloet M. Factors associated with patient trust in the pharmacy team: findings from a mixed method study involving patients with asthma & COPD. Patient Prefer Adherence. 2023;Volume 17:3391-401. DOI: https://doi.org/10.2147/ppa.s429969
9. Abdalla GY, Hannan M, Feeney R, Kiely SKB. Community pharmacy-delivered interventions for nutrition and diet-related health promotion. Proceedings. 2023;91(1):274. DOI: https://doi.org/10.3390/proceedings2023091274

10. Gregório J, Tavares P, Alves E. Pharmacists' perceptions on nutritional counseling of oral nutritional supplements in the community pharmacy: an exploratory qualitative study. pharmacy (Basel). 2023;11(2):78. DOI: https://doi.org/10.3390/pharmacy11020078

11. Ng JY, Tahir U, Dhaliwal S. Barriers, knowledge, and training related to pharmacists' counselling on dietary and herbal supplements: a systematic review of qualitative studies. BMC Health Serv Res. 2021;21(1):499. DOI: https://doi.org/10.1186/s12913-021-06502-4

12. Viegas R, Guerreiro MP, Duarte-Ramos F, Mendes R, da Costa FA. The role of community pharmacists and pharmacies in physical activity promotion: an interdisciplinary e-Delphi study. Int J Clin Pharm. 2024 Apr 25. DOI: https://doi.org/10.1007/s11096-024-01731-z

13. Viegas R, Godinho CA, Romano S. Physical activity promotion in community pharmacies: pharmacists' attitudes and behaviours. Pharm Pract. 2021 Sep 11;19(3):2413. DOI: https://doi.org/10.18549/pharmpract.2021.3.2413

14. Viegas R, Silva F, Nørgaard LS, Duarte-Ramos F, Mendes R, Alves da Costa F. Physical activity promotion in the community pharmacy: an opportunity for an expanded role? Res Soc Adm Pharm. 2023 Dec. DOI: https://doi.org/10.1016/j.sapharm.2023.12.003

15. Viegas R, Barbosa A, Mendes R, Duarte-Ramos F, Alves da Costa F. Pharmacists' involvement in physical activity promotion in community pharmacy: a systematic review. Eur J Public Health. 2024 Apr 3;34(2):299-308. DOI: https://doi.org/10.1093/eurpub/ckae015

16. Navarrete J, Yuksel N, Schindel TJ, Hughes CA. Sexual and reproductive health services provided by community pharmacists: a scoping review. BMJ Open. 2021;11(7):e047034. DOI: https://doi.org/10.1136/bmjopen-2020-047034

17. Vijai Indrian P, Chong WW, Ali A, Mhd Ali A. Patient-Centred counselling tools for dispensing contraceptives in community pharmacy settings: a systematic review. Open Access J Contracept. 2024;Volume 15:119-33. DOI: https://doi.org/10.2147/oajc.s487417

18. Isenor JE, Edwards NT, Alia TA, Slayter KL, MacDougall DM, McNeil SA, Bowles SK. Impact of pharmacists as immunizers on vaccination rates: a systematic review and meta-analysis. Vaccine. 2016;34(47):5708-23. DOI: https://doi.org/10.1016/j.vaccine.2016.08.085

19. Lan LM, Veettil SK, Donaldson D, Kategeaw W, Hutubessy R, Lambach P, Chaiyakunapruk N. The impact of pharmacist involvement on immunization uptake and other outcomes: an updated systematic review and meta-analysis. J Am Pharm Assoc. 2022. DOI: https://doi.org/10.1016/j.japh.2022.06.008

20. Elghanam Y, Kim EY. Impact of pharmacist intervention on enhancing vaccination coverage: a systematic review and meta-analysis. Res Soc Adm Pharm. 2025. DOI: https://doi.org/10.1016/j.sapharm.2025.03.004

21. Rahim MH, Dom SH, Hamzah MS, Azman SH, Zaharuddin Z, Fahrni ML. Impact of pharmacist interventions on immunisation uptake: a systematic review and meta-analysis. J Pharm Policy Pract. 2023;17(1). DOI: https://doi.org/10.1080/20523211.2023.2285955

22. Romero-Mancilla MS, Mora-Vargas J, Ruiz A. Pharmacy-based immunization: a systematic review. Front Public Health. 2023;11. DOI: https://doi.org/10.3389/fpubh.2023.1152556

23. Udoh A, Ernawati D, Ikhile I, Yahyouche A. Pharmacists' willingness to offer vaccination services: a systematic review and meta-analysis. Pharmacy. 2024;12(4):98. DOI: https://doi.org/10.3390/pharmacy12040098

24. Willis A, Rivers P, Gray LJ, Davies M, Khunti K. The effectiveness of screening for diabetes and cardiovascular disease risk factors in a community pharmacy setting. PLoS ONE. 2014;9(4):e91157. DOI: https://doi.org/10.1371/journal.pone.0091157

25. Krass I, Twigg MJ, Mitchell B, Wilson F, Mohebbi M, Trinder P, Shih ST, Carter R, Versace VL, McNamara K. Participant and GP perspectives and experiences of screening for undiagnosed type 2 diabetes in community pharmacy during the Pharmacy Diabetes Screening Trial. BMC Serv Res. 2023;23(1). DOI: https://doi.org/10.1186/s12913-023-10269-1

26. Mumbi A, Mugo P, Barasa E, Abiiro GA, Nzinga J. Factors influencing the uptake of public health interventions delivery by community pharmacists: A systematic review of global evidence. PLoS ONE. 2024;19(8):e0298713. DOI: https://doi.org/10.1371/journal.pone.0298713

Дата першого надходження статті до видання: 17.04.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 11.05.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.05.2026